

Minicollege 11 november 2024
LIEFDE, BRON VAN VREUGDE EN PIJN

- UBI CARITAS -

©Lyda Westerink

Liefde... Mijn verhouding met de kerk begon als een liefdesverhaal toen ik op mijn zeventiende katholiek werd, maar liep in de jaren daarna wel de nodige haarscheurtjes op. Soms vond - en vind - ik het moeilijk om erbij te blijven, zeker nu de top zich meer en meer in het kille leerstellige harnas heeft gehesen. Waar blijft de liefde? Ik sla zomaar even wat kranten open:

- **Pastoor weigert prinsessen Carnaval-paar de Communie**
- **Nieuwe kapelaan Oss is strikt in de leer en dat zet kwaad bloed: trouwe parochianen verlaten de kerk**
- **Pastoor en katholiek in Den Bosch botsen over kerkelijke uitvaart**

Voor mij zijn dit toonbeelden van liefdeloosheid. En dan luister ik naar het wonderschone *Ubi caritas* dat op Witte Donderdag bij de voetwassing wordt gezongen. *Ubi caritas*. Waar vriendschap heerst en liefde, daar is God. En dan denk ik: ja, dát is liefde en die liefde lijkt in de kerk, mijn 'cluppie', steeds verder weg...

Gelukkig - ik zou bijna zeggen: goddank - las ik ook een interview met een emeritus pastoor: '[...] uiteindelijk is de mens tegenover mij bepalend', zegt hij. '[...] Mensen die niet volgens kerkelijke wetten leven de communie onthouden? Mensen na euthanasie een kerkelijke uitvaart weigeren? Wie ben ik om dat te besluiten in een kerk die een boodschap van liefde heeft uit te dragen?'

'Is het niet jammer dat hij, de priester van nú met zoveel mildheid in zijn hart, langzamerhand een roepende in de woestijn lijkt?'

Deze vraag van de journalist was mij uit het hart gegrepen. Ik dacht vaak aan de priesters, nu hoogbejaard, die ooit vol idealen begonnen. Zo'n priester doopte mij ooit, begin jaren tachtig. Een pastor die ménsen zag en niet louter zielen. Zulke herders zien nu de trieste puinhoop die de kerk vaak lijkt. Hoe ís dat? En hoe houd je dat vol? Dat werd uitgangspunt voor mijn roman 'De parel van de pastoriekeuken'. Hoofdpersonage: pastor Clemens van Leur, die eigenlijk al heel lang met emeritaat mag, maar tot opluchting van zijn parochianen niet aan stoppen lijkt te denken. Hij wordt op handen gedragen, juist vanwege zijn menselijkheid.

'Als kapelaantje', zegt hij ergens, 'heb ik nog wel gepoogd om de ideale priester te zijn. Met hoge morele standaarden, die moesten in ieder geval op de preekstoel weerklinken. Tegenwoordig predik ik niet eens meer een ideaal, in een ideaal is het leven niet. Delen, daar gaat het om. Ik mag deelgenoot zijn van het leven van mijn parochianen. Hun zoeken, vragen, vallen en opstaan, is ook mijn zoeken, vragen, vallen en opstaan.'

In zijn seminarietijd heeft hij een intense periode van twijfel over zijn roeping gekend. Doorlééfd eigenlijk. In die bezinningsperiode verbleef hij in een klooster, waar hij de nodige levenswijsheid bijgebracht kreeg door verschillende zusters - en niet altijd op even zachtzinnige wijze. *'Zonder al die madonna's die op mijn priesterpad kwamen, was ik een waardeloze zwartrok gebleven.'* Dat zegt hij meer dan eens.

En met die 'madonna's' bedoelt hij ook de huishoudsters die hij gehad heeft:

'Hij had een collega-priester ooit horen zeggen dat het niveauverschil tussen pastoor en huishoudster te groot was voor een 'gelijkwaardig' contact. Zij waren toch 'intellectueel', en

die vrouwen, tja, die hadden vaak alleen maar lagere school. Elke huishoudster die hij had meegemaakt, logenstrafte deze bewering. De keuken had hij dan ook nooit vermeden, zoals sommige van zijn collega's deden. Je leerde er meer, veel meer dan in de sacristie. En Riek had de keuken gaandeweg de jaren tot het warm kloppende hart van de parochie gemaakt. Zonder die keuken zouden er nog meer parochianen afgehaakt zijn, daarvan was hij overtuigd. Van Riek mocht hij niet 'jouw keuken' zeggen. 'Het is de keuken van iedereen.' En precies in dat simpele zinnetje zat de sleutel. Niet alleen was de pastoriekeuken voor velen een pleisterplaats als het nodig was, je ontmoette er ook elkáár. Vooroordelen verdwenen als sneeuw voor de zon, de vreemdeling kreeg er een naam en met grote vanzelfsprekendheid deelde je er je kruidkoek met Jan en alleman.'

Riek. Al vijfenveertig jaar de huisgenote van deze pastor Clemens. Háár invloed op zijn ontwikkeling is eigenlijk onmogelijk te overschatten - ook al zal ze dat zelf natuurlijk altijd haastig afwimpelen. Haar keuken is het kloppend hart van de parochie.

In keukens komt het leven in volle omvang binnen: er wordt samen gegeten, gepraat, gelachen, er wordt gevreeën, er worden geheime besproken, traantjes geplengd, alles gebeurt daar. En Riek, die iedereen gul voorziet van koffie en kruidkoek, Riek, die een groot hart heeft, maakt de keuken van de pastorie tot de plek waar vriendschap heerst en liefde, het *Ubi caritas* in optima forma voor mij. Én voor pastor Clemens. Riek kan, zo mijmert hij nogal eens, luisteren, echt luisteren.

Daar had zij geen zes jaar grootseminarie voor nodig gehad. En of je dáár nu leerde luisteren... 'Ik stuur alle kapelaans naar jou', had hij vaak gezegd.

Dan had ze haar hoofd geschud. 'Ik heb alleen maar huishoudschool, wat moeten zulke geleerde knapen met mij?'

Die 'geleerde knapen' van tegenwoordig zaten nogal eens klem in hun priesterhemd, zich vastklampend aan leerstellingen. Niet zelden leken ze op de vlucht voor het echte leven. Dat leven dat nu juist in die heerlijke pastoriekeuken volop aanwezig was. Een keuken waar zelfs het heilige zich in alledaagse bescheidenheid manifesteerde: onder de pannenplank, tussen het koffieblik en het broodrooster stond Maria, de vrolijk gekleurde pannenlappen naast haar gezicht, soms bleef er eentje in haar stralenkrans hangen. En aan haar voeten lagen altijd bierdopjes en wijnkurken, als votiefgeschenken voor het goede leven.

[...] Hun kapelaantje keek altijd wat zuinigjes naar de kleine madonna. Die volksdevotie, daar had Verhulst het niet zo op, geheel in lijn met de bisschop, die behoorlijk in zijn maag gezeten had met een huilend Mariabeeldje ergens in zijn bisdom. Maar Rieks Maria hilde niet, Rieks Maria wás er gewoon. Zag. Hoorde. En begreep.

Voor mij is er geen ander beeld zo sterk als juist deze keuken, waar het sacrale, het hogere, de Inspiratiebron, vanzelfsprekend gekoesterd wordt en waar geen enkele angst bestaat voor het echte leven. Hier durven mensen hun zorgen, hun twijfels, hun duivelse dilemma's te uiten. Zoals Rosanne, die intens gewenst zwanger is. Maar dan een afschuwelijke uitslag van de prenatale test krijgt:

Avonden en avonden hadden ze gepraat, Rosanne en hij, vaak ook met Riek erbij. Riek, warme Riek, die haar ook menigmaal tegen zich aan getrokken had. 'Huil maar, lieverd, je mag huilen, wat een verdriet, och toch, wat een verdriet.'

Hij had nog nooit van het edwardssyndroom gehoord, Riek evenmin. Inmiddels wisten ze genoeg details van het vreselijke ziektebeeld om Riek te laten verzuchten: 'Wetenschap moet wel van Ons Lieve Heer komen, het is toch heel mooi dat ze nu die test hebben.' Maar toch, Rosanne worstelde, niet voor niets zat ze op de pastorie. Eigenlijk zouden alle aankomende priesters hier verplicht nota van moeten nemen, evenals die lieden met hun borden en spandoeken bij de abortuskliniek: die vermeende lichtvaardigheid waarmee vrouwen deze beslissing namen, die bestond eenvoudigweg niet.

Uiteindelijk maakt Rosanne haar keuze. Een keuze uit liefde. Pastor Clemens twijfelt geen moment: hij is haar nabij. Tot onbegrip van de nieuwe kapelaan, die hem op een middag kil confronteert met de vraag of hij vóór abortus is:

'Vóór abortus?', herhaalde Clemens. 'Ik ken geen mens die voor abortus is, beste Nick. En dat ben ik ook niet.'

'Maar je was wél bij die kliniek.'

En ineens uiterst kalm, antwoordde hij: 'Ja, ik was wel bij de kliniek. Met iemand die de allermoeilijkste beslissing in haar leven heeft moeten nemen. En dat naar eigen eer en geweten heeft gedaan.' Hij was opgestaan. 'En nu denk ik dat dit onderhoud afgelopen is.' Tot verbijstering van Verhulst had hij hem naar de gang gedirigeerd. En in de deuropening, terwijl Verhulst, nog steeds beduusd, zijn fiets pakte, vervolgde hij: 'De activisten die daar staan, zouden ook eens bij hun persoonlijke geweten te rade moeten gaan. Hun eigen geweten, niet dat gehersenspoelde geweten. Misschien kun je de persoon die daar stond, en die jij blijkbaar kent, eens onderhouden over de betekenis van barmhartigheid?' En met die woorden had hij de deur gesloten.

Het is niet de enige situatie die hem met de nieuweling in conflict brengt. Op een ochtend krijgt hij een telefoontje van Elly. Haar terminaal zieke man Noud wil graag de ziekenzalving. Maar de kapelaan heeft gezegd dat het niet mag:

'Die stond vanmorgen ineens naast Nouds bed, hij was bij iemand anders op bezoek geweest en dacht: ik ga even bij meneer Peeters aan. Zo kwam het ter sprake, de laatste sacramenten. Noud zei: "Het is genoeg geweest, kapelaan." En toen ...' Elly zweeg even. 'En toen zag ik hem opveren. De kapelaan, bedoel ik. De manier waarop hij dat herhaalde, Clemens: "Genoeg?" En daarna' - nu klonk Elly ronduit boos - 'vroeg hij plompverloren of Noud een euthanasieverklaring had. Ik zag al in zijn ogen dat het mis was, en Noud, die loog er niet over, je kent Noud. Nou ja, je begrijpt hoe het verderging, de kapelaan zei dat Noud dan de laatste sacramenten niet kon krijgen.'

Hij had bijna hardop gevloekt, maar daar schoot Elly niets mee op. 'Wanneer willen jullie dat ik kom met de olie, Elly?'

Weer was het even stil. 'Maar ...'

'Elly, ik heb Noud gisteren gezien. Zeg maar wanneer je wilt dat ik kom.'

Een snik aan de andere kant van de lijn. 'Vanmiddag?' klonk het toen schor.

'Tot straks, Elly.'

Langzaam liet hij zich op zijn stoel zakken, hij trilde van ingehouden woede. Die moest weg, die woede. Hij ademde diep in en rustig weer uit, dat moest hij nog een paar keer doen voordat zijn boosheid wat zakte. Hij moest ontspannen, Noud en Elly mochten niets merken van zijn onbegrip over de niet-pastorale houding van Verhulst. Hoe haalde die kerel het in zijn hoofd? Scherpslijpers aan een doodsbed, dat mocht niet bestaan!

De ruimhartigheid van Clemens is het bisdom al langere tijd een doorn in het oog, maar dit keer hangt hem een schorsing boven het hoofd. Hij is ontboden bij de bisschop, de dinsdag vóór Pasen nota bene. En tot die tijd worstelt hij ermee dat hij zijn parochianen misschien snel zal moeten loslaten. Mogelijk mag hij het Paastriduüm niet meer doen en dat doet hem pijn:

[...] En hoe ironisch was het ook: op Witte Donderdag deelt Jezus het brood met mensen, mensen van vlees en bloed, mensen van wie hij weet dat ze niet brandschoon zijn. 'Het had ook wel erg stil geworden als er alleen maar mensen zonder zonden bij Ons Lieve Heer aan tafel hadden mogen zitten,' had zuster Helena ooit gezegd. 'En bovendien, die mensen hebben het het hardste nodig.' Voilà, altijd de spijker op de kop. Sacramenten verdienen? Neen. Hij schudde het hoofd weer. Juist dié mensen heeft Jezus aan tafel genodigd. Als iemand honger heeft, dan vraag je toch niet eerst of dat soms zijn eigen schuld is, dan deel je je brood. Punt. Zo wilde hij priester, 'navolger van Christus', zijn: je niet laten leiden door

regeltjes, maar door de mens tegenover je. Niet oordelen, maar het brood breken en delen. Hij had er geen moment over nagedacht of hij het wel zou moeten doen, met Rosanne meegaan naar de kliniek. Voor hem was dat geen keuze geweest, dat deed je gewoon. En hij zou het weer doen. Geen juridische geitenpaadjes dus, dinsdag bij de bisschop, daar wilde hij niets van weten, hij stond voor wat hij gedaan had.

Dit is de kerk waar ik ooit van ben gaan houden en die er óók is, nog altijd. De kerk waar sacramenten geen beloning voor goed gedrag zijn. Want dan doe je God tekort, volgens mij. Sacramenten nodigen je uit om na te denken over waarden, te kauwen op morele keuzes, om je persoonlijk geweten eens te bevragen. Je hebt voedsel nodig, rijk voedsel, om te kunnen groeien. Om te leven. En gezien worden, net zo welkom aan tafel te zijn als alle anderen, dat is daarvoor een voorwaarde, dat is geen beloning. Ik zou zeggen: dat is liefde.

Aan de tafel van 'mijn' pastoriekeuken, aan vele andere tafels wordt het Ubi caritas zichtbaar, voelbaar. O ja, en ook in het plezier dat mensen hebben. '*Lachen mag van God*', zei Annie M. G. Schmidt ooit. Om jezelf kunnen lachen relativeert, je zou het veel leiders gunnen... God is liefde, zeggen sommigen. Ik zou zeggen: God is in liefde. Alleen wij kunnen God zichtbaar maken, in hoe wij de ander echt zien, in zachtheid. Zien met je hart, zoals De Saint-Exupéry dat in De Kleine Prins noemt. Paus Franciscus zegt het mooi: '*Wat de kerk vandaag het meest nodig heeft, is het vermogen om wonden te helen en de harten van de gelovigen te verwarmen; het heeft nabijheid nodig, nabijheid.*' En dan, zeg ik, wordt héél concreet: Waar vriendschap heerst en liefde, daar is God.

©Lyda Westerink

Wil je dit college terugkijken? Ga dan naar:

<mailto:https://kerkdienstgemist.nl/stations/2147/events/recording/173135160002147>

OVER DE MINICOLLEGES

In coronatijd stak een aantal enthousiaste theologen en filosofen uit de RK Verrijzenisgemeenschap in Maarssenbroek de koppen bij elkaar en daaruit ontstond een reeks minicolleges die online te volgen waren. Het is een 'blijvertje' geworden, ongeveer twee keer per jaar is er een reeks oecumenisch korte colleges, met steeds een overkoepelend thema als inspiratie. Nog steeds online te volgen en terug te zien, maar tegenwoordig zijn de bijeenkomsten ook bij te wonen en is er een nagesprek met koffie.

Het college van 11 november 2024 was de eerste in de reeks van vijf en werd verzorgd door Bob Smits (theoloog) en Lyda Westerink (journalist en schrijfster van het boek 'De parel van de pastoriekeuken'). Het overkoepelende thema van deze collegereeks was 'Liefde: bron van alles'.